

- (9) Az 1848. előtti országgyűlés soha nem fogadott el írott házszabályt.
- (10) FRANK Tibor, Egy emigráns alakváltozásai; Zerffy Gusztáv pályaképe, 1820-1892. - Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985, 330.old. Zerffy és Bangya az 1850-es évek elején kapcsolatban állottak Marxszal. 1852 áprilisában Marx Bangyával juttatta el Szeméréhez "néhány jellemrajzot Londonban élő nagy német személyiségekről: U.o. Jean ELLENSTEIN, Marx, sa vie, son oeuvre (Paris, Fayard 1981.) p. 261-262.
- (11) SZEMERE Bertalan, Naplóm, Száműzetésben (Pest 1869.) II.k. p. 168. és 262.
- (12) U.o. II. p. 64. és 96-97.
- (13) Barthélémy de SZEMERE. La Question Hongroise, 1848-1860. Paris, 1860.
- (14) Napló, II. p. 361-362.
- (15) A szöveg magyar fordítását HAJDU Lajos, Az első (1795-ös) magyar büntető-kódex c. monográfiájában (Budapest, 1971. 551.old.) függelékként publikálta.

Kerecsi Klára (tudományos főmunkatárs, OKKRI):

KONCEPCIÓ A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV
SZANKCIÓRENDSZERÉNEK ÁTALAKÍTÁSÁHOZ
(különös tekintettel a hazai pártfogó szolgálattal működésére)

1. Társadalmi anómia, bűnözés és bűnözés-kontroll

Az 1980-as évek végén meginduló társadalmi változások felszínre hozták a magyar társadalom anómiás tüneteit. A társadalmi diszharmónia körülményei között zajló modernizációs folyamat jelentős feszültségekkel és konfliktusokkal járt, és a viszonylag rövid időn belül lezajló társadalmi átstrukturálódás a közösség minden rétegét megviselte. A társadalom jelentős csoportjai keárültek a létfeltételek minimumát sem, vagy alig biztosító körülmények közé. A piacorientált átalakulással egyidőben ugyanis az állampolgárok szociális biztonsága feletti állami "gyámkodás" határai összébb szorultak, a piaci hatások ellen védő szociális garanciák kiépülésének üteme messze elmaradt a gazdasági változásoké mögött. Az új morális és politikai rendre vágyó kelet-közép-európai társadalmak egy "új gazdasági rendet kaptak, annak a morális kérdések iránti intézményszerített érzéketlenségével".¹ A korábbi társadalomirányítás által ideológiailag közvetített erős egalitáriánus értékirányultság számára (amely mellett ugyanakkor a gyakorlatban virulensen léteztek különböző egyenlőtlenségek) ezért erős kihívást jelentett a piaci társadalom gyakorlata által megvalósított egyenlőtlenség megtapasztalása. A korábban csak "lefedetten" létező, de a kialakulatlan piaci viszonyok miatt társadalmi méretekben zajló kölcsönös normaszegésekből képződő hasznok társadalmi cseréjének játszóját² az egyik oldalon a szegénység, az erőforráshiányos helyzet miatt a játszából való kiszorulás, és

a csak a leghagyományosabb normaszegés lehetőségének megmaradása váltotta fel; míg a másik oldalon megnyílt az új lehetőségek legális, illegális vagy illegális felhasználásának "távlat".

A jogkövetéshez való viszony megváltozása, az individuális gondolkodás térnyerése, valamint a korábbi értékek átértékelődése és relativizálódása folytán elvékonyodtak a társadalom kohézióját biztosító kötelékek, s a normahiánnyal és az alkalmazkodási zavarokkal egyaránt jellemezhető anómias helyzet nem maradt hatás nélkül a devianciák hazai alakulására sem. A társadalmi változásokkal egyidejűleg - s azt bizonyos fokban meg is előzve - emelkedett és strukturálódott át a magyarországi bűnözés. A bűnelkövetést stimuláló társadalmi feltételrendszer megváltozása következtében a vagyon elleni bűncselekmények között megjelentek a gyors meggazdagodás esélyével kecsegtető, s - a kaotikus pénzügyi, gazdasági szabályozás, valamint a rendőrség szerepvárára következtében - a lebukás igen kicsi veszélyével fenyegető üzleti kockázatot jelentő cselekmények. A bűnelkövetők másoldalról differenciálódását mutatja, hogy a kriminológia fogalomtárában (ismét) megjelent a szükségleti bűnözés fogalma, jelezve, hogy "a vagyon elleni bűnelkövetés azokat a rétegeket is mobilizálja, amelyeknek ebben az új konstellációban hiányos az alkalmazkodáshoz szükséges szellemi és/vagy anyagi tőkéje".³ A bűnelkövetési lehetőségek számának növekedése és a nagyvárosi anonimitás az erőszakos, különösen az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények elkövetésének kedvezett.

A növekvő bűnözés a felderítési mutatók jelentős romlásával járt együtt. A szervezett és a gazdasági bűnözés megjelenése a közép-kelet-európai régióban jelentős kihívás elé állította az igazságszolgáltatás szerveit, bár az eljárás alá vont személyek körében továbbra is az alacsony iskolai végzettségű, a rossz szociális körülmények között élő, a szakképzetlen, a tartós munkaviszonnyal nem rendelkező, vagy - az utóbbi években - munkanélküli bűnelkövetők aránya dominál. A büntetőjogi felelősség alsó határát átlé-

pő nagyobb létszámú korcsoportok miatt várható volt a fiatalkori bűnözés számszerű emelkedése. A fiatal korosztályokon gyakorolt kisközösségi kontroll aggasztó csökkenését mutatja a fiatalok bűnelkövetői gyakoriságának emelkedése és a hasonló tendenciát mutató gyermekbűnözés. 1982-ben a fiatalok bűnelkövetőknek még csak 11,7%-a volt foglalkozás nélküli (azaz sem az oktatás, sem a munkavégzés rendszerébe nem tartozó személy). Ez az arány 1992-re 40,7%-ra, 1993-ban 42,2%-ra emelkedett, mely jelzi, hogy a tartós leszakadási folyamatokból eredő problémák nem csak a munkaerőpiacon éreztetik hatásukat.

A jogsértő magatartások számának növekedése a 90-es évekre 360.000 fölé emelte a bűncselekmények sértettjévé vált személyek számát, akik nemcsak a büntető eljárások elhúzódásából rájuk háruló terheket viselik, de az elkövetők gyenge fizetőképességének következtében a bűncselekménnyel okozott káruk megtérítése esetleges.

Az átmenet időszakában az emberi jogok felértékelődése következtében a büntető igazságszolgáltatás területén egy 'emberjogi aspektusú'⁴ liberalizációs folyamat zajlott le, humanizálva az intézményrendszert és pótolva azokat a hiátusokat, amelyek a bűncselekményt elkövető elidegeníthetetlen méltóságú ember⁵ jogállami keretek között történő felelősségre vonásához nélkülözhetetlenek. E folyamatban több szalonképtelenné vált szankció is kiiktatódott a Btk-ból. Az alkalmazott büntetőjogi szankciók belső szerkezetének szempontjából a halálbüntetés eltörlése és a szigorított őrizet alkalmazhatatlanná válása különösebb következménnyel nem járt, hiszen a büntetőjogi jogalkalmazás trendjének szempontjából elhanyagolható nagyságrendűek voltak korábban is. A munkabüntetések alkalmazhatósági feltételeinek megváltozása a javító-nevelő munka, a szigorított javító-nevelő munka kiiktatásához vezetett a szankciók köréből. A helyébe lépő közérdekű munka nem volt képes a megüresedett helyet átvenni, és máig sem integrálódott a szankciórendszerbe.

A főbüntetések kínálatának elszíntelenedése, az önállóan alkalmazható mellékbüntetések - méginkább az intézkedések - szerepének fokozatos megerősödése irányába hatott. E szankciócsoport értékének "megnövekedése" részben orvosolta a főbüntetések kínálati hiányosságait: 1983-ban alkalmazási gyakoriságuk nem érte el a 10%-ot, 1994-re viszont 20%-ra emelkedett. E szankciók kívánták betölteni azt az űrt, amely a szabadságvesztés és a pénzbüntetés között keletkezett (ezen belül is elsősorban a próbára bocsátás, mely e kör 9/10-ét teszi ki). A büntető jogalkalmazás így kísérelt meg reagálni arra a valós igényre, hogy azokkal a bűnelkövetőkkel szemben is létezzenek büntetőjogi szankciók, akiknek a szabadságon kívül más elveszíteni valójuk nincsen, de az általuk elkövetett bűncselekmény súlya nem feltétlen indokolja a szabadságvesztés alkalmazását. Nagyrészt ennek tudható be a szabadságvesztések felfüggesztési gyakoriságának növekedése is.

Az 1994. évben úgy a felnőttkorú, mint a fiatalok elítéltek több mint 30%-át szabadságvesztéssel sújtották a hazai bíróságok. Ez az arány felnőttkorú elítélteknél Svédországban 20,8%, az Egyesült Királyságban pedig 20%. Érdeemes megjegyezni, hogy hazánkban a felnőttkorú elítéltek csupán 41,0%-át vonják vagyon elleni bűncselekmény/ek/ miatt felelősségre a bíróságok, viszont az összes végrehajtandó szabadságvesztés 70,6%-a vagyon elleni bűncselekmény miatt kerül alkalmazásra.

A közérdekű munka 0,5%-os alkalmazási aránya mutatja, hogy e szankció idegen test maradt a jogkövetkezmények rendszerében. Ennek oka többféle: részben átsugárzik rá a régi munkabüntetések ideológiai tartalma. Ezt erősíti, hogy alkalmazásánál nem vehető figyelembe az elkövető szándéka, így jelen formájában nem is tükrözi a modern munkabüntetések immanens elemét, a jóvátételt, amely vagy a sértett, vagy a közösség számára végzett munka révén reagál arra a konfliktusra, amelyet a bűncselekmény okozott. E jóvátételi elem hiánya miatt nehezen fogadtatható

el a büntetőjogi szankciórendszer részeként a munkabüntetés egy olyan társadalomban, amelyben - figyelemmel a magas munkanélküliségi rátára - a munkavégzés lehetősége szinte jutalomnak számít. S utoljára említem - bár alapvetően meghatározó tényező e körben - a szankció végrehajtását biztosító intézményrendszer működési hiányosságainak hatását.

A pénzbüntetések alkalmazási aránya 5,8%-kal emelkedett az elmúlt öt évben, s az alkalmazott összes szankciók körének kb. felét teszi immár ki. A pénzbüntetések nem kellő és megfelelő információk birtokában történő alkalmazását jelzi, hogy az 1993. évben a kiszabott pénzbüntetések 1/6-át az elítéltek nem fizették meg.⁶ A pénzbüntetés különösen jelentős egyes bűncselekményi kategóriák szankcionálására, így pl. a közlekedési bűncselekményeknél, amelynél alkalmazása jelentős mértékben meghaladja e cselekményeknek az összbűnözésen belül mért arányát.

Az önállóan alkalmazott mellékbüntetések vagy intézkedések alkalmazási gyakorisága az elmúlt 5 évben 2,8%-kal emelkedett, átlagos arányuk a felnőttkorú férfiak körében 14-17%.⁷ E szankciókör a fiatalok ügyeiben jut igazán jelentőséghez, ahol az alkalmazás aránya az elmúlt 5 évben 60,1%-ról 64,4%-ra emelkedett.

A bűnözéskontroll intézményrendszerére egyre nagyobb nyomás nehezedik. Az igazságszolgáltatás működésével szemben támasztott fokozott elvárások (pl. az eljárások időszerűségéhez és a garanciális biztosítékok érvényesüléséhez fűződő érdekek egyidejű biztosítása), és az intézményrendszernek a bűncselekmények számának emelkedésére való nem kellő felkészültségéből eredő terhek válsághelyzetbe hozták a büntető igazságszolgáltatást. Ezt jelzi, hogy míg 1990-ről 1994-re az ismertté vált bűnelkövetők számában 10.000-es, addig a bíróság által elítéltek számában több mint 30.000-es növekedés tapasztalható. Svédországban az ismertté vált bűnelkövetők 21%-a kerül bíróság elé, azaz az ügyek többsége még a bírósági szakaszba kerülés előtt elterelődik. Magyarországon ez az arány - ha a szabály-

sértési eljárásokat is ide számítjuk - 23,4%; csak a bűncselekmények miatt folyó büntető eljárásokat tekintve 59,2%. Ennek következtében elhúzódik a büntető eljárások tartama (ezen belül 1994-ben a nyomozás tartama 1-2 év között: 20,0%; 2 év fölött: 12,8%), mely szintén közrejátszik abban, hogy az igazságszolgáltatásból kiábrándult polgárok maguk kívánják elvégezni az igazságszolgáltatásának feladatait, az igazságszolgáltatáson kívüli eszközöket részesítve előnyben. Ennek következtében nagy a veszélye annak, hogy a jog fokozatosan elveszíti a rendet és a biztonságot garantáló képességét.

2. A bűnözésre adott társadalmi válasz módosulása

Az előző fejezetben leírt folyamatok nem jártak együtt a hazai büntetőjogi szankciórendszer megreformálásával, és ennek következtében egyre nagyobb diszkrepancia mutatkozik a bűncselekményekre adott adekvát reakció büntetőjogi modellje, illetve a sértettek és a lakosság válaszmmodellje között.⁸

A fejlett államok többsége szankciórendszerét a kívánalomhoz igazítva, markánsan elkülönítette egymástól a súlyos, illetve a közép- és az enyhe kriminalitás kezelésére szolgáló eszközrendszert. Ennek következtében a kriminálpolitika súlypontja az enyhe vagy közepes súlyú bűncselekményekkel kapcsolatosan, szerte Európában, a szabadságelvonással nem járó szankciókra helyeződött.

Ezen a ponton érintkezhet egymással a büntető igazságszolgáltatási rendszeren kívüli bűnmegelőzés és a büntetőjogi szankcióalkalmazás. Nem tagadható ugyanis, hogy a szociálpolitikai eszközrendszer elégtelenségének, vagy hiányosságainak következményei megjelennek/megjelenhetnek a büntetőjog területén. A jogállami keretben azonban behatároltak az állam lehetőségei a hibás szocializáció következményeinek orvoslására. Az európai államokban zajló, s a társadalmi bűnmegelőzés fogalmával leírható stratégiai irány-

váltás természetesen csak részben kapcsolódik a büntető igazságszolgáltatás szférájához, mégpedig abban a részben, amelyben a további jogsértés elkövetésétől kívánja visszatartani a már bűncselekményt elkövetett személyeket. A lehatárolódó mozgástérből adódó logikus következmény a büntetőjog redukciója, az igazságszolgáltatási szervek alaptervékenységének intenzifikálása, és a közösségi részvétel ösztönzése a problémák megoldásában. A büntetési célok elérését, a büntető szankciók hatékonyságát ugyanis az informális társadalmi kontroll által teremtett alapok biztosítják. Minél jobban csökken az informális társadalmi kontroll, annál óvatosabbnak kell lennünk a kriminális szankciók alkalmazásában, s nem szabad túlalkalmaznunk azokat - írja L. Sherman.⁹

A büntetőjogon belüli alternatívák keresése érdekében a büntetőjogi reakciókészlet differenciálása zajlik Európában. A differenciálás jelentőségét szélesíti az elmúlt évtizedben megfigyelhető jelenség, mely büntetések és az intézkedések jelentős egymáshoz közeledését hozta, s azt eredményezte, hogy e két szankciócsoport egymást kiegészítő és szinte kicserélhető eszközzé vált a bűncselekmény-kontroll átfogó katalógusának.¹⁰

Nem kétséges, hogy a jelenleg rendelkezésre álló eszközökkel itthon sem kezelhető hatékonyan a bűnözés. Hogy a probléma orvoslására a létező kontroll-eszközök formális szigorítása, az "ugyanabból többet" elve nem megoldás, azt a bírói kar is érzi, amint azt az évek óta enyhülő büntetés-kiszabási gyakorlat jelzi. Bár a büntetés-kiszabási gyakorlat megpróbálja a személyi és a tárgyi társadalomra veszélyesség objektív ismerveinek megfelelően megválasztani a büntetőjogi szankciókat, a jelenleg rendelkezésre álló szankcionálási lehetőségek és főként azok tartalma nem teljesíti a büntetés generál-, és speciálpreventív céljainak beteljesüléséhez fűződő elvárásokat.

A bűnözésre adott adekvát válasznak tiszteltetben kell tartania a büntetőjog társadalmi funkcióját, igazodnia kell a büntetőjog hagyományos értékeihez és a jogállamiság megkívánta feltételekhez: azaz az elkövetett bűncselekmény súlyához

igazodó büntetés keretei között, az individualizáció keretében lehet csak a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni. Ugyanakkor figyelembe kell vennie a sértettek szükségleteit, s a lakossági elvárásokat is.

Ennek megfelelően a hazai bűnözéskontroll rendszerében is az ún. "kétnyomú" reakciókészlet megteremtése szükséges, amely az elkövetett bűncselekmény súlyához igazítva differenciálja a jogkövetkezményeket:

a.) a súlyos, komoly következményekkel járó (különösen a szervezett, az erőszakos, a szexuális és a kábítószerkereskedelemmel összefüggő) bűncselekmények elkövetőivel szemben súlyos büntetéseket alkalmaz,

b.) a kisebb súlyú, hagyományos bűncselekmények elkövetőivel szemben, és különösen az első bűntényesek, a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek körében összekapcsolja a garanciális elveket és a célszerűséget, s érvényre juttatja a társadalmi integráció szempontjait a szabadságelvonással nem járó büntetések alkalmazási lehetőségeinek kiszélesítésével, a rendőri/ügyészi oportunitás lehetőségeinek, a diverzió feltételeinek megteremtésével.

A fenti distinkció kialakításához a Btk. büntetési nemeinek és tartalmának revíziója szükséges. A jórészt a pénzbüntetésre (1994: 49,7%) és a szabadságvesztésre (1994: 30,2%) épülő hazai szankciórendszer társadalmilag konstruktívabb intézkedésekkel lehetne gazdagítani, mint pl. a jóvátételre való kötelezés vagy a jelenlegitől eltérő funkciójú közérdekű munka. A reparáció, a jóvátétel a büntető eljárás helyettesítéseként, vagy a szankciók mellé járuló, járulékos jogkövetkezményként (pl. a magatartási szabályként) is beilleszthető a kontrollrendszerbe.

A szabadságelvonó szankciók szerepének csökkenése a büntető eljárási diverzió feltételeinek megteremtésével és a terhelt rendelkezési jogának, valamint a sértett érdekének figyelembe vételére épülő olyan megoldások kialakításával érhető el, amelyek - a törvényben meghatározott

feltételek fennállása esetén - szabadságkorlátozással, és a közösségi ellenőrzéssel biztosítják a büntetési célok megvalósulását. A bűnözés kezelésére itthon is a helyi közösségek integráló erejét lehet és kell segítségül hívni.

A szabadságelvonással járó büntetések számának csökkentését - különösen a vagyon elleni bűncselekmények szankcionálására - több tényező is indokolja:

- A szabadságvesztés költsége 1994. évben folyó árakon számolva naponta és elítéltenként 1.800-2.000 Ft. A börtönbüntetés végrehajtására tehát elítéltenként évente kb 700.000 Ft-ot fordít a társadalom és 1 új börtönférőhely létesítése 8 millió forintba kerül.

- A vagyon elleni bűncselekmények körében szoros összefüggés tapasztalható az elkövető előélete és a végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazásának valószínűsége között. Emiatt a jelenleg szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek bűncselekményeinek gazdasági súlya a nemzetgazdaság szempontjából elhanyagolható.

- Kutatási tapasztalatok szerint, egészen kivételesen kicsiny azoknak az elkövetőknek a száma, akik jobbak lettek a börtön által.

- Az 1993 évben a kiszabott pénzbüntetések (≤ 400 mFt) 14%-át nem sikerült behajtani, azaz a szabadságvesztésüket töltő elítéltek egy része a meg nem fizetett pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása következtében válik börtönlakóvá.

3. A bűnözéskontroll új eszközei = közösségi szankciók és diverziós megoldások

A közösségi szankciók a közösségben végrehajtott, és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőknek. A különböző közösségi szankciók malum eleme a szabadságkorlátozás, a munkavégzés és a felügyelet, speciális prevenciót célzó reha-

bilitatív hatásuk pedig a közösség reintegráló erején alapul. Ennek megfelelően a közösségi szankciók is a társadalom védelmét szolgálják, céljuk az újabb bűnelkövetés megelőzése: ennek érdekében a bíróság által meghatározott körben és tartamban a pártfogó szolgálat közreműködik abban, hogy az elítélt reintegrációja megvalósuljon.

Vannak olyan büntető jogrendszerek, amelyekben a közösségi büntetések rövid tartamú elzárással (14 nap - 3 hónap) kombinálhatók, annak mintegy első fázisát képezve (pl. Svédország).

A közösségi szankciók tartalmának kialakítását az alábbi szempontok befolyásolják:

+ igazodjon a bűncselekmény súlyához és az elkövető személyes körülményeihez

+ tegye lehetővé a differenciált szankcióalkalmazást

+ ne sértse a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét

+ töltsse be azt az űrt, amely a szabadságvesztés és a pénzbüntetés között jelenleg létezik a szankciórendszerben

+ ne váltsa ki az egyéb szabadságelvonással nem járó szankciókat, azaz csak a célzott bűncselekményi és elkövetői kör kezelésére szolgáljon

+ tegye lehetővé, hogy a felügyelet és a támogatás arányának meghatározása megmaradhasson az individualizáció keretei között.

A közösségi szankciók alkalmazásához az elkövető beleegyezése elengedhetetlen, mert:

x Az európai büntető eljárási jogfejlődés egyre inkább az elkövető rendelkezési jogának elismerése felé halad, azaz a feleket egyenlő jogú ügyfeleknek tekinti a bíróság előtt.

x Az Európa Tanács Ajánlása a "Közösségekre Alapozott Büntetésekről és Intézkedésekről / (RC92)16/" is ezt a felfogást képviseli.

x Ha építeni akarunk az önkéntes szervezetek közreműködésére a közösségi szankciók végrehajtása során, akkor figyelembe kell venni, hogy ezek a szervezetek az önkéntességre alapítják támogatási filozófiájukat.

x A beleegyezés megadása jelzés a közösség és az igazságszolgáltatás számára az elkövető változtatásra irányuló szándékáról. Különösen fontos lehet a jóvátétellel, helyreállítással kapcsolatos magatartási szabállyal.

x A közösségi szankció vállalásával az elkövető plusz kötelezettségeket vállal, nem pusztán elszenvedi a jogkövetkezmény végrehajtását, hanem azt vállalja, hogy aktív módon közreműködik abban.

A közösségi büntetések alkalmazását tehát mindenképpen a terhelt beleegyezéséhez kell kötni. A beismerés és a beleegyezés azonban nem feltétlenül tartozik szorosan egybe. Nem célszerű ugyanis az általános szabályok szerint lefolytatott eljárás végén sem annak kizárása, hogy ha az elkövető beleegyezik, akkor közösségi büntetés legyen alkalmazható még formális beismerés hiányában is. Szociológiai tapasztalatok azt igazolják, hogy a kisebbségi csoportokhoz tartozó elkövetők (Nagy-Britanniában a feketék; Magyarországon a cigányok) kisebb valószínűséggel vallják magukat bűnösnek az eljárás során, noha bűnösségüket a bíróságok az esetek nagy részében megállapítják.

Az előbbiek miatt nem lenne célszerű pusztán a beismerés tényéhez kötni a terhelt nyilatkozatát a közösségi szankció vállalásáról. Evvel azonban óvatosan kell bánni. Részleges, vagy nem teljes beismerés esetén a bíróságoknak előbb a bűnösséget kell megállapítani, s csak utána keríthet sort az elkövető beleegyezésének megszerzésére avonatközásban, hogy a közösségi büntetés alkalmazásának aláveti-e magát. Ellenkező esetben a beleegyezés a bíróság számára a bűnösség tagadásának, vagy nem teljes elismerésének hitelet rontaná, s mint ilyen, akaratlanul is a bűn-

tetés mértékére lehet hatással.

3.1. A Btk. szankciórendszerének módosításra szoruló jogkövetkezményei

A fentieknek megfelelően a Btk. szankciórendszerének alábbi jogkövetkezményei szorulnak kisebb-nagyobb mértékű módosításra:

- 3.1.1. Feltételes elítélés
- 3.1.2. Közérdekű munka
- 3.1.3. Próbára bocsátás/szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése pártfogó felügyelettel
- 3.1.4. Egyszerű pártfogó felügyelet
- 3.1.5. Fokozott pártfogó felügyelet

Az alábbiakban részletezem a szükséges formai vagy tartalmi változtatások irányát.

3.1.1. Feltételes elítélés

A próbára bocsátás és a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztési lehetőségeit tartalmazó szabályozás jelenlegi feltételei változatlanul maradnának, pártfogó felügyelet azonban nem kapcsolódhatna hozzájuk.

3.1.2. Közérdekű munka

40-240 óra tartamban a köz javára végzett ingyenes munka. Felnőttkorú, illetve az elkövetéskor vagy az elbíráláskor 16. életévet betöltő fiatalokorú elkövetőkkel szemben alkalmazható. Fiatalokorúak esetében a maximális tartam 200 óra. A közérdekű munka jelenlegi 1-100 napi időtartamban alkalmazható. A szabályozás nyilvánvalóan a szabadságvesztés tartam analógiáját követi, erősen figyelve az átválthatóság szempontjaira. Ha figyelembe vesszük, hogy a napi munkáltatás időtartama - tekintettel a munkajogi szabályozás előírásaira - nem haladhatja meg a napi 8 órát, ha órákra átszámítjuk a fenti napokat, 4, illetve 800 óra időtartamot kapunk. Összehasonlításként:

azokban a jogrendszerekben, ahol a közérdekű munka (akár mint önálló munkaközi, akár mint diverziós lehetőség) létezik, annak minimális tartamát ennél magasabban, maximális tartamát viszont ennél mérsékeltebben határozzák meg:

Finnország:	20-200 óra
Svédország:	40-240 óra
Hollandia:	20-240 óra (Fk: max.150, néha 200 óra)
UK:	40-240 óra
Írország:	40-240 óra

Többféle szempont is indokolja a jelenlegi tartam megváltoztatását. Európai tapasztalat, hogy a közérdekű munkára ítélt vagy irányított elkövetők 70-80%-a munkanélkülil. Ez nagy valószínűséggel itthon sem alakulna másként. A munka- és foglalkozás nélküli elkövetők pénzbüntetéssel sújtása ennek következtében kevés sikerrel kecsegtet. A munkabüntetés ezért azt a célt szolgálja, hogy az elkövető az általa elvégzett munka révén tegyen a közösségért, és önmaga is segítsen annak a kárnak a helyreállításában, amely a közösséget érte.

A közérdekű munkavégzésre alkalmas munkával szemben támasztott feltételek:

- a közösség számára hasznos legyen
- a közösség számára biztonságos legyen
- fizikai és érzelmi követelményeket is támasszon a terhelttel szemben
- a munka természete segítse az elkövető önfegyelmének és felelősségérzetének kialakulását
- ne jelenjen meg fizetett munkakínálatként, azaz ne vonjon el forrásokat a munkakínálati piacról.

3.1.3. Próbára bocsátás/felfüggesztett szabadságvesztés + pártfogó felügyelet

A feltételes elítélés kötelező pártfogó felügyelettel együttjáró formája. Megfogalmazható önálló büntetési nemként is, ekkor a próbára bocsátás átsorolását igényli az intézkedések

köréből a büntetések körébe (lásd alább az (A) változatot). Ez esetben a büntetés végrehajtásának felfüggesztése kiemelődne a büntetés kiszabási kérdések köréből.

A pártfogoltnak a végrehajtás során tanúsított magatartása és körülményei változása esetén a pártfogó felügyelet tartama lerövidíthető. Ez esetben a szankció a "sima" feltételes elítélés feltételeinek megfelelően alakulna, illetve a feltételes szabadságra bocsátás esetén a pártfogó felügyelet nélküli feltételes feltételeihez igazodna, azaz az elkövetőt csak a bűncselekmény elkövetésétől tartózkodás kötelessége terhelné.

3.1.4. Egyszerű pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet tartama a próbára bocsátás, illetve a szabadságvesztés felfüggesztésének éveiben meghatározott időtartamához, illetve a feltételes szabadságra bocsátott személy esetén a feltételes szabadság tartamához igazodik. Az elkövető a kialakítandó sztenderdeknek megfelelően tart kapcsolatot a pártfogóval és teljesíti az előírt magatartási szabályokat. A magatartási szabályok "összeállítása" a bíróság feladata, amelyhez segítséget a pártfogói vélemény (PV) nyújt.

Elengedhetetlenül szükséges annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy a pártfogó felügyelet idejének hosszát, a végrehajtás eredményeinek, a személy magatartásának és körülményei változásának megfelelően csökkenteni lehessen.

A pártfogó felügyelet tartalmát adó magatartási szabályok jelenleginél jóval konkrétabb formában történő, pontokba szedett megfogalmazása szükséges. A Btk-nak ugyan konkrétan meg kell fogalmaznia a magatartási szabályok egy részét, de továbbra is meg kell hagyni a bíróságnál azt a lehetőséget, hogy a törvényben meghatározottól eltérő, különleges magatartási szabályt írjon elő. Azaz, a magatartási szabályokat a.) tartalmazza a Btk., b.) legyenek pontosan megfogalmazva, és c.) ne csak a jogszabály erejénél fogva, hanem

bírói döntés alapján váljanak kötelezővé. A magatartási szabálynak nem megfelelő viselkedés szabályszegési eljárást von maga után. Lehetséges magatartási szabályok:

3.1.4.1. Kapcsolattartás:

A kapcsolattartás többféle elemből álló kötelezettség, így:

- a pártfogó ellenőrzése alatt állás;
- a szabályozásnak megfelelő kapcsolattartás teljesítése, a pártfogó családlátogatásának biztosítása;
- a munkahely és a lakóhely változásáról előzetes értesítés.

A kapcsolattartás minimumai:

- hetente 1x a próbaidő első 3 hónapjában
- kéthetente 1x a próbaidő második 3 hónapjában
- havonta 1x a próbaidő további részében

Megj.: többféle magatartási szabály alkalmazása esetén a kapcsolattartások száma emelkedik, de nem helyettesíti a kijelölt pártfogóval való kapcsolattartást.

3.1.4.2. Pártfogói foglalkoztatóban való részvétel:

A foglalkoztatóknak alapvetően kétfajta programcsomagot kell kidolgozniuk:

- az egyszerű pártfogó felügyelet magatartási szabályait tartalommal megtöltő programcsomagot, ill.

- a fokozott pártfogó felügyelet intenzív programját.

Ez természetesen nem zárja ki az egyes programrészek átfedését, pl. az alkoholedukáció lehet integráns része az intenzív programnak, ugyanakkor önálló kurzusként is szerepelhet párhuzamosan azon elkövetők számára, akiknél a bűncselekmény jellegzetességei ilyen tartalmú magatartási szabály előírását indokolják.

A bíróság többfajta programon való részvételt is előírhat különleges magatartási szabályként.

A pártfogói foglalkoztatók munkaformája a csoportmunka. A foglalkoztatók programját a párt-

fogó szolgálat dolgozza ki, s az alábbi jellegzetes problémákra reagáló problémamegoldó csoportfoglalkozás keretében:

- bűnelkövetői magatartás
- önértékelés és személyközi kapcsolatok
- feszültségkezelés
- függőség okozta szerekek visszaélés: alkohol, drog, vegyszerek
- gyakorlati életvezetés és hasznos szabadidő eltöltés.

A pártfogói foglalkoztatóban dolgozó pártfogók párhuzamosan dolgoznak a területi pártfogó felügyelővel. A területi pártfogó felügyelő minden pártfogói foglalkoztatóban lezajlott program félidejénél, végén - az esetleges problémák felmerülésekor (pl. hiányzás) azonnal - értesítést kap az elkövető előmeneteléről.

3.1.4.3. Meghatározott helyen tartózkodás kötelezettsége:

Ez lehet:

- Kijelölt szálláshelyen tartózkodás
- Megj.: ebben a formájában csak a fokozott pártfogó felügyelet magatartási szabályként írható elő
- Egyéb szálláson vagy gondozó intézményben tartózkodás
 - Lakáson, megjelölt címen tartózkodás.

A kijelölt szálláshelynél az éjszakai benn-tartózkodási kötelezettség mellett nincsenek más korlátozások, illetve az egyéb korlátozásokat csak a bíróság mondhatja ki úgy, hogy egyéb jellegű magatartási szabályt is csatol a kijelölt szálláshelyen tartózkodás kötelezettsége mellé.

A meghatározott helyen tartózkodás egyéb esetei a jelenlegi gyakorlatban is alkalmazott magatartási szabályokat jelentik.

3.1.4.4. Meghatározott helyen meghatározott tevékenység végzése, vagy meghatározott tevékenységtől való tartózkodás:

Elrendelhetőségének leghosszabb tartama:

2 hónap.

A meghatározott tevékenység végzését biztosító szervezetek, intézmények projektjeit (ha ez nem pártfogói foglalkoztatóban történik) a megyei pártfogó hivatal fogadja el, mint alkalmasat a különleges magatartási szabály feltételeinek teljesítésére.

Lehetnek:

- Meghatározott tanfolyamon részvétel (pl. alkohollal kapcsolatos képzési kurzus)
- Az elkövető szükségleteinek megfelelő aktivitás kifejtése (pl. feszültségkezelő kurzus, bűnelkövető magatartás kurzus, bódulatkeltő anyagokkal való visszaélők számára indított kurzus, stb.)

A meghatározott tevékenységtől való tartózkodás lehet pl. nyilvános helyek látogatása, labdarúgó mérkőzések, koncertek látogatásától való eltiltás, stb.

3.1.4.5. Pszichológusi, pszichiátriai kezelés igénybevétele:

A pártfogó felügyelet teljes tartamára elrendelhető. Csak akkor alkalmazható, ha konkrét lehetőség is van az elkövető kezelésére. A konkrét kezelés helyét és az azt végző orvos/pszichiáter nevét is tartalmaznia kell a pártfogói véleménynek.

3.1.4.6. Alkoholbetegség vagy kábítószer-függőség kezelése:

A pártfogó felügyelet teljes tartamára elrendelhető. A teljes tartamra, vagy a büntetés egy részének idejére történő elrendelésről a határozathozatalkor kell dönteni.

3.1.4.7. Sértetti jóvátétel, kompenzáció:

A sértett beleegyezése szükséges. A magatartási szabálykénti megfogalmazáson túlmenően (vagy inkább azt megelőzően) felmerülhet a jóvátétel/kompenzáció a diverzió lehetséges előfeltételeként is.

3.1.4.8. Iskolalátogatási kötelezettség:

Csak fiatalokorú magatartási szabályként rendelhető el.

3.1.5. Fokozott pártfogó felügyelet

A fokozott felügyeletet is 1-3 éves időtartamban, években meghatározottan rendel el a bíróság. (Csak a bíróság hatáskörébe célszerű utalni, kizárva diverziós eljárásban történő alkalmazását.)

A felügyelet fokozott volta abban nyilvánul meg, hogy a bíróság:

1./ a felügyelet 1-3 éves időtartamának első évében 3 hónapig terjedő időtartamban ún. Pártfogói Foglalkoztató intenzív programjain való részvételt írhatna elő az elkövetőnek,

2./ felügyeletet igénylő és szállás- vagy lakásproblémával küzdő elkövetők esetében a fokozott felügyelet tartamára Kijelölt Szálláshelyen tartózkodást írta elő.

A kijelölt szálláshely alatt a pártfogó szolgálat, vagy nonprofit szervezet által fenntartott, és az IM által regisztrált szálláshely értendő.

Megj: Itt tulajdonképpen csak részben reagál a büntetőjog az elkövető szociális szükségleteire (értsd: lakáshiány vagy hajléktalanság), sokkal inkább arra használja a magatartási szabályt, hogy általa is szabályozza az elkövető viselkedését.

Megj.: minimálprogramként a fiatalokorúak vonatkozásában, ugyanis e körben a feltételek szinte adottak. A kijelölt szálláshely lehet a javítóintézet vagy a NM szigorúbb rendszerű gyermekotthonainak erre elkülönített része, ahol a fokozott felügyelet alá helyezett fiatalokorú ellenőrzés alatt áll, de a szükséges szakmai segítségnyújtás feltételei is biztosítottak. A kijelölt szálláshely éjszaka zárt, nappal azonban a fiatalokorú mozgása nem korlátozott - lehetősége van munkát/elfoglaltságot találni, képzésben résztvenni.

E megoldás egyszerre fölöl meg a hatóság kontrolligényének és a fiatalokorú személyes szociális szolgáltatás iránti igényének.

Emellett természetesen egyéb természetű magatartási szabály határozatba foglalása (szendélybetegségek vagy személyiségproblémák kezelése, gyermektartásdíj fizetési kötelezettség teljesítése, stb.) is segíthetné a végrehajtást.

3.2. A közösségi szankciók alkalmazási köre

A közösségi szankciók alkalmazási körét a szabadságvesztés büntetési nem alapulvételeivel két módon lehet meghatározni:

3.2.1. a bűncselekmények absztrakt súlyát kifejező szabadságvesztés büntetési tételekhez igazítottan:

xx a 2 évi szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett cselekmények körében

xx a 3 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények körében

3.2.2. a kiszabott szabadságvesztés tartamához igazítottan:

xx 6 hónapig terjedő szabadságvesztés helyett

xx 12 hónapig terjedő szabadságvesztés helyett

ad 3.2.1. A szabadságvesztés absztrakt büntetési tételeihez igazodó alkalmazás lehetősége:

Az 1994. évben elítéltek 90%-át maximum 1, 2, ill. 3 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése miatt vonták felelősségre. Ezen belül az elítéltek 64%-a 1, ill. 2 évig, 33%-a pedig maximum 1 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményt követett el:

x max. 1 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	23.800 f6
x max.2 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	21.300 f6

x max. 3 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	18.456 fő
x max. 5 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	1.900 fő

Mint látható az 1-2-3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében minden kategóriában újabb húszszerrel növekszik az elítéltek száma, míg az 5 évig terjedő szabadságvesztés kategóriájában csupán kb kétezer fővel. Tehát az összes elítélt 90 %-át maximum 3 évig terjedő szabadságvesztés büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények/ek/ elkövetése miatt vonták felelősségre.

(Az itt számított adatok a kiemelt bűncselekmények szerinti igazságszolgáltatási adatgyűjtés miatt természetesen nem teljesen pontosak, de a nagyságrendeket jól érzékeltetik.)

Ha a különböző absztrakt büntetési tételek kategóriáin belül a személy elleni, ill. a vagyon elleni bűncselekményeket is hasonló módon megvizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy:

	Személy elleni (fő)	Vagyon elleni (fő)
x max. 1 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	1.100	960
x max. 2 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	260	15.700
x max. 3 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	3.800	10.900
x max. 5 évig terjedő szv. büntetési tétellel fenyegetett bcs. miatt:	18	170

fő a fenti tartamú szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűncselekmény/ek/ elkövetése miatt elítéltek száma. Mindebből az is kitűnik, hogy a személy elleni bűncselekmény elkövetése miatt jellegzetesen azokért a cselekményekért ítélik el

a terhelteket, amelyeket a törvény 1, ill. 3 évig terjedő absztrakt büntetési tétellel fenyeget, míg a vagyon elleni bűncselekményeknél a 2, illetve 3 évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett tényállások a leggyakoribbak.

ad 3.2.2. A kiszabott szabadságvesztés tartamához igazodó alkalmazás lehetősége:

A bíróságok az 1994. évben összesen 23.883 felnőtt és fiataalkorú személyt ítélték szabadságvesztésre. Ezen belül:

a 6 hónap vagy annál rövidebb tartamú szv.:	41,2 %
a 6-12 hónap közötti szv.:	38,5 %
az 1-2 évi szv.:	14,4 %
a 2 évet meghaladó szv.:	7,3 %

3.2.2.1. A 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel sújtott elítéltek köre:

A 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel sújtott 8.792 felnőttkorú körében 2.715 fővel szemben (31 %) végrehajtandó, míg 6.077 fővel szemben (69 %) felfüggesztett szabadságvesztést alkalmaztak az elmúlt évben.

Ha nem kívánjuk (és miért tennénk), hogy az alternatív szankciók a felfüggesztett szabadságvesztéseket váltsák ki, akkor célszerű elgondolkodni a 2.715 felnőttkorú személynél alkalmazott rövid tartamú végrehajtandó szabadságvesztésen. E körben 1.937 személlyel szemben vagyon elleni, 173 személlyel szemben pedig személy elleni bűncselekmény miatt került sor azonnali szabadságelvonásra.

Ha tehát a végrehajtandó szabadságvesztések 2.715 fős adatával számolunk és ehhez hozzászámítjuk az 1994. évben feltételes szabadságra bocsátott 5.009 főt, akkor 7.724 olyan személyt kapunk, akik a pártfogó szolgálattal kötelezően vagy eshetőlegesen kapcsolatba kerülnek. Bár a fenti évben a feltételes szabadságra bocsátott elítéltek közül 466 felnőtt és 92 fiatalok személy pártfogó felügyeletét rendelték el

a bíróságok, azonban a jelenleg működő intézményrendszerben a pártfogó szolgálaton kívül nincs más olyan szervezet, amelynek a szabadságvesztésből szabadultak reintegrációjának segítése lenne a feladata, ezért indokolt a teljes körrel számolni. (Tény, hogy működik néhány jótékonyági szervezet, hatásuk azonban elenyésző.) Ez tehát évente 96 pártfogoltat jelent a 80 fős felnőttkorú pártfogói létszám minden egyes munkatársa számára. A havi ügyérkezés tehát pártfogónként 8 olyan új kliens, akik egy része legalább 1 évig felügyelet alatt áll. Ez a számadat azt jelenti, hogy ha a pártfogolt és a pártfogó közötti találkozások számát a magatartási szabályok kapcsolattartás pontjánál leírt gyakorisággal számoljuk, és minden pártfogoltra 1 órát számítunk minden egyes találkozásnál, akkor a szupervíziót gyakorló pártfogó felügyelő havi 178 órás munkaidejéből 110 órát tölt azzal, hogy ellenőrzi a pártfogoltat. Ebbe az adatba természetesen nem számoltuk bele a családlátogatást, az egyéb szervezetekkel való kapcsolattartást, a pártfogoltak ügyeinek intézését, az információszerzést, a pártfogói vélemény készítését, stb. Azaz, ha csak a legminimálisabb elkövetői csoportot vesszük alapul - tehát a 6 hónapnál rövidebb szabadságvesztésre ítélték és a feltételes szabadságra bocsátottak számát -, már akkor is kitűnik, hogy a jelenlegi pártfogói létszám mellett hiú ábránd hatékony végrehajtásról elmélkedni.

3.2.2.2. A 12 hónapig terjedő szabadságvesztéssel sújtott elítéltek köre:

A 6-12 hónap tartamban alkalmazott szabadságvesztések aránya 35,3 % az összes, szabadságvesztéssel sújtott felnőttkorú elítélt körében, azaz a fenti évben 7.563 személy. Az azonnali szabadságelvonást jelentő bírósági ítéletek száma e körben 2.544, ugyanis a bíróságok a kiszabott szabadságvesztés büntetések 66,3 %-át végrehajtásában felfüggesztették.

Ha a 6 hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztéseket is hozzávesszük, akkor az 1994.

évben a bíróságok 5.259 személyt sújtottak 1 naptól 12 hónapig terjedő tartamban azonnali szabadságelvonást jelentő büntetéssel. Ezen belül 3.766 vádlottat vagyon elleni, 407 vádlottat pedig személy elleni bűncselekmény elkövetése miatt ítétek ilyen tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre.

Ha a pártfogók jelenlegi létszámát és munkaterhét ismét alapul vesszük (és hasonlóan számítjuk a feltételes szabadságra bocsátott személyek számát is), akkor azt kapjuk, hogy a 80 felnőttkorú pártfogó éves ügyérkezése 128, tehát minden egyes pártfogónak havonta több mint 10 új pártfogoltja lesz, amely létszám mellett a havi munkaideje arra sem elegendő, hogy a felügyelethez szükséges kapcsolattartások számát lebonyolítsa.

Felhívnom a figyelmet arra, hogy egyik esetben sem számoltam azokkal az új feladatokkal, amelyekkel (a) a diverziós lehetőségek terhelik meg a pártfogó hivatalokat, sem azokkal a feladatokkal, amelyeket (b) a fokozott felügyelet okoz (pl. a pártfogói foglalkoztató, kijelölt szálláshely működtetése), vagy amelyeket a remélhetőleg nagyobb számban alkalmazott (c) közérdekű munka végrehajtási feltételei jelentenek a szolgálat számára, sem azzal a feladattal, amelyet (d) a pártfogói vélemény elkészítése jelent.

A közösségi szankciók rendszerbe illesztésére lehetséges két megoldásnak az 1994. év elítélti adataival való egybevetéséből kitűnik, hogy a leginkább járható útnak a kiszabott szabadságvesztések tartamához igazodó megoldás tűnik: a 12 hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztés büntetés helyett alkalmazott közösségi szankció, amely a középkriminalitás hatékonyabb kezelését célozza meg. E megoldás csökkentheti a börtönépességet azáltal, hogy a felügyelet és a támogatás igényeihez alakított közösségi szankciók kombinálásával, megnyugtató módon válthatja ki a rövid tartamú szabadságvesztések jelentős részét.

E változat bevezetése esetén az intézkedések körébe sorolódik mindegyik közösségi szankció (lásd alább (B) változat), s alkalmazásuk a sza-

badságvesztés szankcióhoz kapcsolódva büntetés-kiszabási kérdéssé válik. A bíróság ugyanis az általa kiszabott maximum 12 hónapi szabadságvesztés büntetést helyettesíthetné - a vádlott beleegyezésével - a közösségi szankciók valamelyikével, vagy azok kombinációjával az alábbi lehetséges variációk szerint:

Közérdekű munka

- x Közérdekű munka önállóan:
 - 6 hónapig terjedő tartamában alkalmazott szabadságvesztés helyett
- x Közérdekű munka + Egyszerű pártfogó felügyelet:
 - 8 hónapig terjedő tartamában alkalmazott szabadságvesztés helyett
- x Közérdekű munka + Fokozott pártfogó felügyelet:
 - 6-12 hónapig terjedő tartamában alkalmazott szabadság-vesztés helyett

Próbára bocsátás

- x Próbára bocsátás önállóan:
 - az alkalmazás feltételei változatlanul maradnak
- x Próbára bocsátás + Egyszerű pártfogó felügyelet:
 - 6 hónapig terjedő tartamában alkalmazott szabadságvesztés helyett
- x Próbára bocsátás + Fokozott pártfogó felügyelet:
 - 6-12 hónapig terjedő tartamában alkalmazott szabadságvesztés helyett

Egyszerű pártfogó felügyelet

- x Egyszerű pártfogó felügyelet + próbára bocsátás
 - 6 hónapig szabadságvesztés helyett
- x Egyszerű pártfogó felügyelet + közérdekű munka
 - 8 hónapig szabadságvesztés helyett

Fokozott pártfogó felügyelet

- x Fokozott pártfogó felügyelet + próbára bocsátás:
 - 6-12 hónapi szabadságvesztés helyett
- x Fokozott pártfogó felügyelet + közérdekű munka:
 - 6-12 hónapi szabadságvesztés helyett

Ennek megfelelően a Btk. szankciórendszere az alábbi módon épülhetne fel (mindhárom változatban a mellékbüntetések rendszerének érintetlenül hagyásával):

(A) v á l t o z a t

FŐBÜNTETÉS:

1. Szabadságvesztés
 - xx végrehajtandó
 - xx felfüggesztett
2. Pénzbüntetés
 - xx végrehajtandó
 - xx felfüggesztett

KÖZÖSSÉGI BÜNTETÉS:

1. Közérdekű munka
2. Próbára bocsátás/felfüggesztett szabadságvesztés + Fokozott pártfogó felügyelet

3. Próbára bocsátás/felfüggesztett szabadságvesztés + Pártfogó felügyelet
4. Feltételes elítélés
(próbára bocsátás; szv./pb. végrehajtásának felfüggesztése)

INTÉZKEDÉS:

1. Megrovás
2. Kényszergyógykezelés
3. Alkoholisták kényszergyógyítása
4. Elkobzás
5. Pártfogó felügyelet
6. Fokozott pártfogó felügyelet
-
7. Javítóintézeti nevelés

(B) v á l t o z a t

FŐBÜNTETÉS:

1. Szabadságvesztés
2. Pénzbüntetés

INTÉZKEDÉS:

1. Megrovás
2. Kényszergyógykezelés
3. Alkoholisták kényszergyógyítása
4. Elkobzás
5. Közérdekű munka
6. Próbára bocsátás
7. Pártfogó felügyelet
8. Fokozott pártfogó felügyelet
-
9. Javítóintézeti nevelés

(C) v á l t o z a t

FŐBÜNTETÉS:

1. Szabadságvesztés
2. Közérdekű munka
3. Pénzbüntetés

INTÉZKEDÉS:

1. Megrovás
2. Kényszergyógykezelés
3. Alkoholisták kényszergyógyítása
4. Elkobzás
5. Próbára bocsátás
6. Pártfogó felügyelet
formái: Egyszerű pártfogó felügyelet
Fokozott pártfogó felügyelet
-
7. Javítóintézeti nevelés

3.3. Diverziós megoldások

A bűnözéskontroll eszközeinek differenciálása és az igazságszolgáltatási szervek tehermentesítése érdekében nem csupán a szankciórendszer tartalmának átalakítása, hanem a különböző diverziós lehetőségek megteremtése is szükségesnek látszik. Az ügyészi vádemelés elhalasztásának már létező lehetősége a fiataloknál kedvező hatást hozhat. Jelenlegi formájában azonban - azaz a pártfogó szolgálat modernizálása nélkül - csupán eljárásrövidítő hatása van (bár ez sem kevés!). Csak akkor válnék hatékony megoldássá, ha a harmadlagos bűnmegelőzés eszközrendszerébe illeszkedő programokban való részvétel lehetősége is megteremthetővé válna.

3.3.1. Vádemelés elhalasztása + pártfogó felügyelet:

A jelenlegi megoldással szemben a vádhalasztásos pártfogó felügyeletnél a felügyelet tartamát minimum 6 hónap - maximum 1 évben célszerű meghatározni. Végrehajtása során az ügyész a pártfogó szolgálat által közvetített (de nem feltétlenül általa működtetett) programokban való részvételre kötelezi a pártfogoltat. Kívánatos lenne a fiatalok csoportján kívül, a fiatal felnőttekre való kiterjesztése is.

3.3.2. Jóvátételi elterelés:

Az eljárás 3 hónapra feltételesen felfüggeszthető, ha van remény arra, hogy az elkövető a sértettnek okozott kárt megtéríti. A jóvátétel történhet pénzfizetés vagy munkavégzés formájában. Az eltereléshez az ügyész a pártfogó szolgálat segítségét veszi igénybe.

Feltételei:

- xx bírói jóváhagyás
- xx sértett beleegyezése
- xx a bcs: csekély súlyú bcs. esetén közérdek nem sért

Bírói jóváhagyással ez a fajta elterelés az I. f. bíróság ügydöntő határozatáig is megtehető.

Megj.: Ilyen elterelés igen hatékonyan működik a német eljárásjogban, a tapasztalatok szerint 100 vádemelésre 80 jóvátételi elterelés esik.

4. A pártfogó intézményrendszer fejlesztésére tett javaslatok

4.1. A pártfogó szolgálat egységesített, országos szervezete

Magyarországon jelenleg kb 266 pártfogó dolgozik. Ebből 186 fő a fiatalok és kb 80 fő a felnőttkorúak pártfogóinak létszáma. Túlzás lenne azonban azt állítani, hogy e 266 pártfogó kizárólag pártfogói feladatokat lát el. Az utóbbi évek gyakorlata szerint a felnőttkorúak pártfogóinak egy részét a bírósági végrehajtásban jelentkező többletfeladatokkal terhelték meg, míg a fiatalok pártfogói többletfeladatként a nevelőszülők ellenőrzésébe és a veszélyeztetett kiskorúak családjainak gondozásába segítenek be.

Az ifjúsági pártfogók gyermekvédelmi "túlhasználata" során a gyermekvédelmi rendszer elfeledkezni látszik arról az alapvető szakmai szempontokról, hogy a pártfogó funkció jóval szervesebben illeszkedik az igazságszolgáltatás rendszerébe, mint a gyermekvédelmébe. A két hazai pártfogói szervezet egyébként is különböző tárcák, illetve a bíróságok felügyelete alatt, megosztva működik. E különállás elméletben ugyan

magyarázható azzal, hogy a felnőtt és a fiatalok pártfogó felügyeletét más-más elvek irányítják, ez azonban csak részben igaz. Miután nem alakult ki a pártfogói tevékenység szakmai tartalma, nem jöttek létre a pártfogó felügyelet szakpolitikai irányelvei, ezért az irányító szervezetek a saját működésükben tapasztalható válsághelyzetek kezelésére "használják ki" a pártfogó szervezetet, átirányítva a pártfogókat más területekre, rajtuk "spórolva" meg a saját működési költségeik nem kis részét.

Három lényeges okra lehet visszavezetni a jelenlegi helyzet kialakulását: egyrészt a pártfogó intézményrendszer önmaga sem találta meg az őt megillető helyet a segítő foglalkozások körében, másrészt mind a bírói, mind pedig a helyhatósági gyermekvédelmi ellátás "erősebb" rendszernek bizonyult a bizonytalankodó pártfogó szolgálatnál. Harmadrészt a rendszerváltás gazdasági következményei kihúzták a pártfogó szolgálat kezéből az addig legalább szórványosan meglévő segítő eszközeit, mint például a munkahely-opciókat vagy a munkásszállókat.

A jelenlegi helyzet kialakulásának nagy mértékben oka az is, hogy a jelenlegi jogi szabályozás nem tart igényt a pártfogók szaktudására, és nem kívánja bevonni őket a büntetés-kiszabás előkészítésébe sem.

A jogi szabályozás a felnőttkorúak pártfogóinak csak a bírósági határozathozatal után juttat szerepet. S bár jogszabályi lehetőség van arra, hogy ún. megelőző pártfogolás keretében pártfogó felügyelő segítse a fiatalok útját az eljárás során, ez ma még többnyire csupán kellően ki nem használt lehetőség. A megelőző pártfogolás keretében szerzett információk ugyanis még a fiataloknál sem hasznosulnak az eljárás során, mert ha a bíróság tanúként hallgatja meg a pártfogót, akkor a pártfogó eljárásban való részvételi joga korlátozódik. (Bár ebben az esetben az általa előadottak a bizonyítás anyagát képezik.) Ha a pártfogó informális úton juttathatja a bíróság tudomására az általa ismert tényeket, akkor meg lehetőségen konfúz szerepbe kerül. Noha úgy tűnik,

hogy a fiatalok megelőző pártfogolása által az intézményrendszer kialakított egy megoldó mechanizmust, ez nem más, mint a pártfogó felügyelő személye, mindenfajta egyéb segítő eszköz, eljárási támogatás nélkül.

Jelenleg nincs intézményesült "gazdája" a pártfogó felügyeleti tevékenységnek, miközben nem eliminálható az a társadalmi igény, amely a bűnözéssel és a bűnelkövetőkkel szembeni védelmet, a bűnözés változásaira adott adekvát kriminálpolitikai választ sürgeti. A bűnözéskontroll egyik adekvát válasza ma a pártfogó szolgálat szerepének és hatékonyságának növelése, a pártfogó szervezet megerősítése lehet. Ez több módon is elképzelhető:

1./ A jelenlegi széttagolt szervezeti felépítés érintetlenül hagyásával új feladatok meghatározása a pártfogó szolgálatok számára. Ez esetben a gyakorlati megvalósítás területén - részben az eltérő forráslehetőségeknek, részben a pártfogó szolgálatokat megosztó értéktételezéseknek, részben a jelenleg is tapasztalható szakmai kreativitás eltéréseinek betudhatóan - jelentős területi különbségek várhatók. E megoldás esetén azonban kevéssé valószínű:

x hogy a pártfogó szervezet egységes szakmai szemlélete rövid időn belül kialakul,

x hogy a pártfogói tevékenység egységes paraméterei kialakíthatóak,

x hogy a bíróságok azonos színvonalú segítséget kapnak az egyes területi pártfogó szolgálatoktól,

x hogy a helyi közösségek a pártfogók működése révén azonos védelemben részesülnek,

x hogy az egységes képzés feltételei biztosíthatóak, és

x hogy a pártfogói tevékenység ellátását a munka sajátosságainak megfelelő képzettségi feltételhez lehet kötni.

2./ A kétfajta pártfogó szolgálat egyesítésével az egyesített szervezetet az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozó szervezetként célszerű

definiálni. A közösségi szankciók végrehajtásának területe az IM helyettes államtitkári szintjéhez tartozna, s a pártfogó szervezet az IM költségvetésének önálló címét képezné.

A közösségi szankciók végrehajtásának társadalmiasítása érdekében létre kell hozni az Országos Pártfogó Bizottságot, valamint az irányítása alatt működő Országos Pártfogó Hivatalt. Ez a szervezeti megoldás megyei szinten megismétlődne, biztosítva a helyi közösség bevonódását a pártfogó szolgálatok működésébe.

A Pártfogó Bizottság feladata:

x a közösségi szankciók végrehajtását biztosító költségvetési és egyéb források elosztása, valamint

x a szakmapolitikai irányelvek megfogalmazása.

A Pártfogó Bizottságok összetételének a közösségi szankciók sajátosságaihoz kell igazodniuk, kifejezve a közösségi támogatás szükségességét a feladatok ellátásában, ugyanakkor érvényesítve azt az elvárást, amely a pártfogó szolgálattal szemben az igazságszolgáltatás egyéb szervezeteinek részéről megnyilvánul. (Nem felelkezve meg az igazságszolgáltatás mint állami feladat ellátásából eredő kötelezettségeikről, amelyben a pártfogó tevékenység specialitásai is tükröződnek. A Bizottság a bíróság, az ügyészség, a rendőrség képviselőiből /IM; MM; BM; NM; OM/ és a közösségi, ill. szakmai társadalmi szervezetek képviselőiből állna /2-3 fő/, összesen tehát 11 főből. A megyei pártfogó bizottságok tagjai a megyei bíróság, ügyészség, rendőrség képviselői és a megyei önkormányzatok képviselői, valamint a területi szakmai és társadalmi szervezetek, továbbá a non-profit és a for-profit szféra képviselői.)

Az Országos Pártfogói Hivatal operatív szervezetként jönne létre, amely a területi szakmai tevékenység irányítását és koordinációját biztosítaná, valamint adatgyűjtési, szolgáltatási és nyilvántartási, értékelési feladatokat látna el.

A területi munka végzésére a megyei szintű

szerveződés látszik ésszerűnek. A pártfogó szervezetnek ez a Megyei Pártfogói Hivatallá transzformálható szintje jelenleg is létezik, részben a megyei GYIVI-knél, részben a megyei bíróságok mellett. A megyei hivatalokhoz tartoznának a pártfogói foglalkoztatók, a kijelölt szálláshelyek, valamint a szükséghez képest kialakítandó pártfogói irodák. Döntési körébe tartozna a területi pártfogó irodák, vagy a speciális feladatokat ellátó egységek (pártfogói foglalkoztató, kijelölt szálláshely) területi elhelyezése.

Az elképzelés a fiatalok pártfogóinak köztisztviselővé válásával jár. Az ennek megteremtéséhez szükséges források azonban - kormányzati szinten - akkor is felmerülnek, ha a Gyermekvédelmi Törvény létrehozza a Gyámhivatalok rendszerét. A tervezet szerint ugyanis a fiatalok pártfogói köztisztviselői jogállással a Gyámhivatalok mellé kerülnének. A felnőttkorúakkal foglalkozó pártfogó szolgálatok működésében jelenleg is indifferens a bírósági rendszerhez tartozás, hiszen a pártfogó tevékenység most nem több pusztán szankció-végrehajtásnál. De a pártfogó feladatkörének kiszélesítése esetén sem indokolt a pártfogó szervezetet a bírósághoz csatolni, hisz a pártfogó státusza optimális esetben is csak a közreműködésben, a büntetés-kiszabás megalapozottságát biztosító segítségnyújtásban határozható meg, s ez a feladat a bírósági szervezettől független szervezet által is ellátható.

A javítóintézeteket is célszerű az igazságszolgáltatás területéhez kapcsolni. Erre több megoldás is adódik:

a./ Tudomásul lehet venni a bírák szkepszisét a javítóintézeti nevelés hatékonyságát illetően, melynek következményeként, évi 200 fős beutalás mellett, hihetetlenül drága a szankció végrehajtása. Ez esetben a megoldás a büntetés-végrehajtás rendszeréhez csatoltan működő fiatalok ún. "nyitott börtön"-ének megszervezése lehetne.

b./ Figyelemmel arra az igényre, amely a fiatalok előzetes letartóztatásának végrehaj-

tási helyéül a javítóintézeteket jelölte ki, valamint arra, hogy a hajléktalan, vagy szállásgondokkal küzdő fiatalok problémája nemcsak az előzetes letartóztatás alatt, hanem a büntetőjogi szankció végrehajtása során is jelentkezik, ezért az aszói és a rákospalotai javítóintézeteket az Országos Pártfogó Hivatalhoz kapcsolt "kijelölt szálláshely" funkciót betöltő intézményként lehetne működtetni.

c./ Ha a javítóintézeti funkció nem helyettesíthető egyéb megoldásokkal, úgy e funkció megtartásával az Országos Pártfogó Hivatalhoz lehetne a fenti két javítóintézetet csatolni, ezzel is elősegítve a gyermekvédelem profiltisztítását, és biztosítva a bűnelkövető fiatalok kezelésében a felügyelet és a támogatás egységes sztenderdjeinek kialakulását.

A pártfogó szervezetek tervezett egységesítéséből következőn a büntetés-végrehajtási intézetekben folyó utógondozás is pártfogói feladattá válik. Az ehhez kapcsolódó források és státuszok az Országos Pártfogó Hivatalhoz kerülnének.

4.2. A pártfogó szolgálat feladatai és belső struktúrája

A pártfogó szervezet fő kötelességei:

- x A bíróságok büntetés-kiszabási tevékenységének segítése
- x Az elítéltek közösségben való felügyeletének végrehajtása
- x A bíróság határozata által megjelölt körben az elítéltek reintegrációjának segítségével való közreműködés
- x A feltételes szabadságra bocsátott elkövetők felügyelete.

A megyei/fővárosi pártfogó szolgálat vezetőjének a területi kapcsolattartásra kell koncentrálnia. Szükségtelen eseti ügykezeléssel megterhelni. Feladata az intézményi kapcsolattartás szervezése, az önkormányzati szervezetekkel, a területi munkaügyi központokkal, az

üzleti (for-profit) szféra szereplőivel (gazdasági és gazdálkodó szervezetekkel, stb.) és a non-profit szférával (kamarákkal, a területi szervezetekkel és a szolgáltató szervezetekkel egyaránt). Mindez természetesen a pártfogó tevékenység napi működési feltételeinek megteremtése és biztosítása mellett.

A pártfogó felügyelőtől elvárt, hogy:

xxx folyamatosan értékelje a közösségre és a pártfogó szolgálatra az elkövető személyéből háruló veszélyt,

xxx tartson kapcsolatot más szervezetekkel és intézményekkel a felügyelet végrehajtása során, illetve bármely magatartási szabály végrehajtása során, amelyet a bíróság elrendelt,

xxx különleges figyelmet szenteljen az elkövető motiválására annak érdekében, hogy munkát vagy képzettséget szerezzen.

4.2.1. A pártfogói munka kulcsterületei:

4.2.1.1. Bírósági munka

Miért van szükség a pártfogó bírósági jelenlétére?

- x A PV szóbeli kiegészítése érdekében
- x A bíróság számára a pártfogó szolgálat szakmapolitikájáról és gyakorlatáról adott információk érdekében, ahol ez szükséges
- x A PV képviselője és az azokkal kapcsolatosan a bíróságnak nyújtott információadás érdekében
- x Az ügyeknek a gyors, kézről-kézbe adott kezelése érdekében
- x A PV kérése esetén az információk gyors továbbítása érdekében
- x A közösségi szankciók alkalmazása esetén a végrehajtás megkezdésének gyorsítása érdekében.

4.2.1.2. Felügyelet és ellenőrzés

A pártfogó felügyelet végrehajtása:

a./ A közösségi szankciók végrehajtása a bíróság határozatának keretei között elkészített felügyeleti terv alapján történik.

b./ Ugyancsak felügyeleti terv alapján történik a feltételes szabadságra bocsátott elítéltek pártfogó felügyeletének végrehajtása, figyelemmel a büntetésvégrehajtási bíró határozatában foglaltakra.

A felügyeleti terv kialakításának elemei:

x Az elkövető motivációja, elkövetési magatartás, az elkövető szükségletei, az újabb bűncselekmény elkövetésének veszélye, vagy a közösségre háruló veszély, az elrendelt különleges magatartási szabályok

x Az alkalmazott szankció által elérni kívánt cél, és elérésének módja

x A felügyelet megvalósításához szükséges egyéni program sajátosságai

x A kapcsolattartás természete és gyakorisága (munkahely-látogatás, családlátogatás, csoportfoglalkozás látogatás, stb.)

x Az egyes célok eléréséhez szükséges időütemezés.

A felügyeleti terv végrehajtásának módja:

xx Egyéni, páros, vagy csoportmunkával elérni a bűnelkövető magatartás megváltozását

xx Más szervezetek bevonásával az elkövető problémáinak megoldása, pl. szállás, képzés, munkáltatás

xx Az üzleti vagy a nonprofit szektorbeli intézményekhez irányítás, ahol szükségesnek látszik pl. lakás, képzés, egészségügyi problémák

xx A pártfogó szolgálat speciális szolgáltatásaihoz irányítás, pl. alkoholképzési tréning (ez általában a PV készítés időszakában is felmerül már, és mint különleges magatartási szabály kerül alkalmazásra)

xx Családlátogatás

xx Fizikai tevékenység, amelynek többnek kell lennie, mint egyszerű rekreációnak, és azt a célt kell szolgálnia, hogy az elkövető önfelegyelme, személyes felelősségérzete megerősödjék,

irányultsága megváltozzék.

4.2.1.3. Börtönpártfogói munka

Az utógondozást kétféle típusú pártfogó végezné:

- a./ Területi utógondozó pártfogó
- b./ Börtönpártfogó

a./ A területi utógondozó pártfogó, akit az elítélt lakhelye vagy tartózkodási helye szerinti pártfogó szolgálatnál jelölnek ki. Feladata:

xx A börtönbeli foglalkoztatás, munkahelykeresés, képzés, stb. megszervezése.
Megj.: Kb 100 elítéltenként célszerű egy börtönpártfogói státusszal számolni. A börtönben dolgozó pártfogók is pártfogói csoportban dolgoznak, ahol is a csoportvezető pártfogó feladata a börtönszemélyzet és a pártfogók közötti kapcsolat megteremtése és az együttműködés biztosítása.

Megj.: A bv. intézetben végzendő pártfogói tevékenységet nagymértékben meghatározza, hogy az elítélt mennyi időt tölt ott. Azoknál az elítélteknél, akik hosszabb tartamú szabadságvesztést töltenek, igen hangsúlyos lehet a csoportmunka a bv. intézetben, elsősorban a szexuális bűncselekményt elkövetőknél.

4.2.1.4. Közérdekű munka végrehajtásának biztosítása

A bíróság által meghatározott órakereten belül - igazodva a Bv.tvr. által meghatározott heti minimális ill. maximális óraszámhoz - a pártfogó szolgálat oszthatja be a munkavégzés idejét. Ennek igazodnia kell a pártfogolt személyes helyzetéhez, azaz - ha munkaviszonyban áll - munkaidejéhez, objektív kötelezettségeihez (pl. a munkaerőszolgálati iroda jelentkezési kötelezettségének teljesítéséhez, stb.).

A közérdekű munka végrehajtásának két formája lehet:

- xx egyéni munkáltatás és
- xx csoportmunkáltatás, mely feltételek megteremtése a pártfogói hivatal kötelessége.

A pártfogó szolgálat kötelessége a közérdekű munkavégzésre alkalmas helyek megszervezése úgy, hogy azok egy része a munkaviszonyban álló (s így napközbeni munkavégzést vállalni nem tudó) személyek számára is nyitva álljanak.

A munkafelügyelő kötelessége a közérdekű munkára ítélt munkájának értékelése, s az erről való jelzés küldése a pártfogó hivatalnak. A munkavégzés kijelölt időpontjának indokolatlan elmulasztása, vagy a késés figyelmeztetést, ill. a szabályszerzési eljárás megindítását vonja maga után.

A közérdekű munka szankciónak nincs immanens támogató funkciója, pusztán a munkavégzés megszervezése és ellenőrzése a tartalma. (Kivéve, ha a bíróság a közérdekű munka szankció mellett pártfogó felügyeletet is elrendelt: lásd fent (B), ill. (C) változat.) Az elkövető létező szociális szükségleteinek kielégítésében való közreműködést nem a pártfogó hivatal végzi, hanem más non-profit vagy jótékonyági szervezet. A szankció végrehajtása alatt az elítélteknek nincs a hagyományos értelemben vett pártfogója, csak a közérdekű munka szakfelügyelővel (értékelés, beosztás, problémák) és a munkafelügyelővel (konkrét munkavégzés) kerül kapcsolatba.

A közérdekű munka elvégzésére a pártfogó szolgálat szerződést köt a konkrét munkahelyet biztosító szervezetekkel. A munkavégzés technikai feltételeit (munkaterem, ásó, kapa, festék, szerzőszámok, stb.) a munkavégzést biztosító szervezet, míg a biztonságos munkavégzés feltételeit (gumicsizma, védősisak, kesztyű, stb.) és a munka ellenőrzését (munkafelügyelő) a pártfogó hivatal biztosítja. Ezek mindig a szerződésben foglalt feltételek.

Közérdekű munkavégzésre alkalmas szervezetek:

1. Jótékonyági vagy non-profit szervezetek:

x Szociális étkeztetés (pl. főzés)

Megj.: kifejezetten alkalmas női és fiatalok számára

x újrafeldolgozási tevékenység

Megj.: papír, üveg, fém. Miután ez profitábilis tevékenység, csak akkor, ha biztosítható,

hogy a munkát biztosító szervezet a képződő nyereségét jótékony célra használja fel (pl. öregek támogatása, kórháznak történő átutalás, stb.)

x Bútor gyűjtés, - tisztítás, - helyreállítás, - szétoztás

Megj.: ez szervezhető az önkormányzat szociális hivatal, a lakásosztály, non-profit szervezet és a pártfogó hivatal közös projektjeként is. Megszervezhető közparkokban lévő kerti bútorok rendbehozatalára, ill. gyermekgondozó intézmények udvari játszótéri eszközeinek helyreállítására is.

2. Egészségügyi és szociális gondozó intézmények:

x Játszótérépítés

x Épület-átalakítás a gondozottak speciális szükségleteinek megfelelően (küszöbeltávolítás, rámpa építés)

x falfestés, kerti bútorok rendbehozatala

3. Oktatási intézmények:

x Nyári festés, mázolás

x Ablaktisztítás, szigetelés

4. Egyházak:

x Egyházi parókiák közösségi helyiségének rendbetétele

x Templomudvar rendbetétele, fakivágás, sövénytelepítés

5. Magánszemélyek:

x non-profit formában működő vállalkozások (pl. magánállatkert, amely diákcsoportokat fogad)

6. Helyi közösségi szervezetek:

x Helyi sportklub területének és közösségi helyiségeinek rendbehozatala

7. Vízügyi igazgatóság, közösségi sportlétesítmények kezelői:

x Leromlott hajók, sporteszközök rendbehozatala (ácsolás, festés, átépítés, stb.)

8. Sértettsegítő szervezetek:

x Biztonsági zár felszerelése idősök lakásaiban

9. Önkormányzatok:

x Helyi kirándulóhelyek, a város, község határának rendbehozatala.

4.2.1.5. Pártfogói Vélemény (PV) készítése

A pártfogó felügyelő büntetéskiszabást segítő tevékenységét be kell építeni az eljárásba. A jelenlegi megoldás túl későn hozza létre a kapcsolatot a pártfogó és a pártfogolt között, s ennek következtében kihasználatlanul maradnak a büntetéskiszabás körében hasznosítható előnyei. Beszerzendő a pártfogói vélemény minden olyan esetben, amikor a közösségi szankció alkalmazása felmerül.

A PV szerepe az eljárásban:

x A releváns információk feltárásával, összegyűjtésével és rendszerezésével segítség a büntetéskiszabáshoz, az egyéniesítés érdekében

x Az írásbeli PV-hez nyújtott szóbeli kiegészítés lehetősége (vagy a szóbeli PV, azaz pártfogó szóbeli meghallgatása) jelentősen gyorsíthatja az eljárást

x Segíti a közösségi büntetések végrehajtását, gyorsítja a végrehajtás megkezdését

x Még a közösségi büntetés helyetti szabadságvesztés alkalmazása esetén is segíti a PV a büntetésvégrehajtási intézetben folyó munkát a nevelési terv kialakításának könnyítésével

x Segítheti a feltételes szabadságra bocsátást, ehhez ugyanis csak a PV kiegészítése, felfrissítése szükséges.

A pártfogói vélemény a bíróság számára készül, melynek elkészítésére a bíróság 7-21 napos határidőt szab, konkrétan megjelölve a PV elkészítésére adott határnapot.

A pártfogói vélemény ugyan a bíróság számára készül, de a gyorsított eljárásra tartozó ügyekben már az ügyészi szakban kérhető a pártfogó az el-

készítésre. Ennek megfelelően a bíróság/ügyészség az eljárás két különböző fázisában kérheti a pártfogó hivatalt:

- a./ Gyorsított eljárásban,
beismerés esetén,
az ügyész kéri: ---> PV ---> Bírósági határozat
- b./ Tárgyalás alapján
bűnösség kimondása
után bíróság kéri: ---> PV ---> Bírósági határozat

A pártfogói vélemény beszerzése kötelező:
1./ Egyszerű vagy fokozott pártfogó felügyelet alkalmazása
2./ Közérdekű munka alkalmazása esetén.

4.3. A pártfogó szolgálat finanszírozása

Kezdetben célzott forrást kell telepíteni az önkormányzatokhoz a közösségi büntetések végrehajtása feltételeinek olyan megteremtésére, mint munkahelyek létrehozása, gyógykezelés, stb., és folyamatos költség-haszon elemzéssel biztosítani a pártfogó hivatalok tevékenységének ellenőrizhetőségét és hatékonyságát.

A finanszírozás meghatározásához szükséges információk:

x Szükségletek:

Szociális, gazdasági, demográfiai mutatók és a bűnözési fertőzöttség személyi mutatói, mint az elítéltek száma vagy a megrovásban részesítettek száma

x Szakemberszám:

A pártfogó felügyelők és a segítő személyzet létszámát a szükségleti adatokból lehet meghatározni:

- xx az elítéltek száma az adott területen,
- xx a 14-25 éves férfiak száma az adott területen,
- xx a fiatalok és a fiatal felnőtt munkanélküli férfiak száma az adott területen,

- xx az átlagszínvonal alatti (szükség, stb.) lakásokban, a leromlott szociális környezetben élő személyek száma,
- xx a szakképesítéssel nem rendelkező személyek száma az adott területen.

x Munkateher:

A munkateher statisztikai számadatokban megjeleníthető része:

- xx A pártfogolás megkezdése
- xx A pártfogói vélemények száma
- xx Feltételes szabadságra bocsátott elítéltek száma
- xx Közérdekű munkabüntetések száma

A fentiek alapján a finanszírozás kiszámításának összetevői:

1./ Szükségleti mutatók:

- x elítéltek száma
- x 14-25 éves férfiak száma
- x munkanélküli férfiak száma
- x a túlsúlyos lakáskörülmények között élők száma

2./ Munkateher mutatók:

- x A bíróság által felnőtt elítéltekkel szemben elrendelt pártfogó felügyelet száma
- x A bíróság által fiatalok elítéltekkel szemben elrendelt pártfogó felügyelet száma
- x A közérdekű munkabüntetések száma
- x A bv. bíróság által elrendelt pártfogások száma
- x PV száma

A pártfogók szükséges létszámának számítása során a szükséglet és a munkateher kombinációjára épített sémát célszerű használni, súlyozva az egyes mutatókat.

A finanszírozás kérdése azonban más relációban is felmerül. Mivel olyan intézményrendszer jelentős fejlesztéséről van szó, amelyre a hazai források feltehetően elégtelenek, olyan külső erőforrás bevonása szükséges, amely párhuzamosan halad a hazai intézményfejlesztés finanszírozásának átcsoportosításával, nemcsak finan-

ciálisan, hanem koncepcionálisan is segítve annak fejlődését. Jellegzetesen ilyen típusú forrásteremtésnek tekinthető az EU Phare Programja, amely akkor biztosít forrásokat, ha hazai kormány szintű erőforrások is mobilizálhatók. Igaz ugyan, hogy több éves átfutási idővel, de mód van arra, hogy a Phare Program céljainak módosítását kérjük. Ugyanis az alternatív/közösségi büntetések az emberi jogok, a demokrácia és a hátrányos helyzet, azaz a Phare futó programjai által átfogott problémákat is lefedik, így komoly esélyt látok arra, hogy vagy új programcsomag, vagy új alcél megfogalmazására - kormányzati kérésre/javaslatra - lehetőség nyíljon.

4.4. A pártfogó munka értékelése

A pártfogó szolgálat külső és belső szervezeti/irányítási rendszerének átalakítása szükséges annak érdekében, hogy a közösségi szankciók alkalmazásával kapcsolatos büntetőpolitikai elvek, célok megvalósuljanak, hogy megteremtődjenek a szervezet értékelhetősége és átláthatósága, mind a szakmai irányítás, mind a közösség számára. Ennek érdekében egyértelműen meg kell határozni a pártfogó hivatalok céljait és feladatait, valamint kidolgozandó az a szempontrendszer, amelynek alapján a pártfogó hivatal tevékenysége értékelhető. Kidolgozandók továbbá azok a kompetenciák és szempontrendszerek, amelyek alapján a végrehajtási tevékenységbe a non-profit szféra szervezetei bevonhatók.

4.5. A pártfogói hálózat intézményes kapcsolatai

El kell érni, hogy a fejlett országokhoz hasonlatosan a pártfogói szolgálatok beékelődjenek a hagyományos bűnüldözési és igazságszolgáltatási szervek és szereplők közé, mintegy közvetítő szerepet lássanak el a bűnelkövetők és a társadalom, a helyi közösség között. Csak ez biztosíthatja, hogy valóban hatékony lépéseket tegyünk a bűncselekményt elkövetők társadalmi

reintegrációjára érdekében, mely folyamatban a kormányzati szerveknek és a pártfogó szolgálatoknak szorosan együtt kell működniük az önkormányzati szervezetekkel, a munkanélküliek regionális hivatalaival, és ahol csak lehetséges, a nem-kormányzati szervezetekkel a képzéssel, az anyagiakkal, a lakás- és munkaszerzéssel kapcsolatos problémák megoldásában.

A pártfogó szolgálat munkakapcsolatait tehát intézményesíteni kell. Az intézményes kapcsolódások megvalósulásának két formája lehetséges:

xx Szerepvállalás a pártfogó bizottságok tevékenységében

xx Szerződéssel, együttműködési megállapodásba foglalt közös tevékenység végzése

Az egyik legfontosabb kérdésként kell kezelni a bíróság és a pártfogó hivatal közötti kapcsolatot. A pártfogó szervezet jogállását, felépítését, szakmai szabályait önálló jogszabályban szükséges rendezni, melynek egy része a bírósági szervezeti törvénybe épülne be. A bíróság és a pártfogó hivatal adminisztratív kapcsolatát viszont IM rendeletben indokolt szabályozni. A pártfogó bizottságok legfontosabb szereplői az abban szerepet vállaló bíróságok képviselői.

Az önkormányzatoknak beleszólási lehetőséget kell adni a pártfogó hivatal tevékenységébe. Ezt célozza a megyei pártfogó bizottságok kialakítására tett javaslat. Az IM és az önkormányzatok, valamint a pártfogó hivatalok közötti elemző, információátviteli rendszer kialakulásáért és működtetéséért az Országos Pártfogó Hivatal felelős.

A kapcsolati rendszer fontos része a büntetés-végrehajtási intézetekkel történő együttműködés. A feladatok végrehajtását biztosító együttműködési kapcsolatokat intézményesíteni kell. Az intézményesítés a börtönpártfogók rendszerbe állításával oldható meg. A börtönpártfogók munkáltatója a megyei pártfogói hivatal, a munkavégzés helye azonban a büntetés-végrehajtási intézet. Kívánatosnak tűnne a rotációs rendszer bevezetése, hogy a pártfogók időszakonként (3-5 évenként)

szakterületet változtathassanak, megelőzendő a szakmai kiégést, és elősegítendő a különböző szakterületek innovációs erejének megőrződését.

Ugyancsak meg kell teremteni a kapcsolódásokat a non-profit és a for-profit szféra szereplőivel is. Ezek a kapcsolódások részben a megyei pártfogó bizottságok révén, részben az együttműködési megállapodásba, szerződésbe foglalt tevékenységek elvégzése révén valósulnak meg.

4.6. A pártfogó felügyelők képzése és továbbképzése

Ahhoz, hogy a társadalom tagjai számára az alternatív szankciók a bűnelkövetők meghatározott csoportjával szemben elfogadható megoldássá váljanak itthon is, a pártfogó felügyelet rendszerének megerősítése szükséges. Egyrészt meg kell teremteni a pártfogó felügyelői képzés egységes rendszerét, meghatározva azokat a feltételeket és standardokat, amelyek birtoklása nélkül senki sem válhat hivatásos pártfogóvá. Másrészt meg kell erősíteni a jelenleg pártfogó felügyelői munkát végző hivatásos pártfogók szakmai továbbképzését.

Az igazságügyi szak-szociális munkás végzettség a leginkább kívánatos a pártfogók képzettségi előírásaként. A képzés keretében biztosítani kell, hogy a tananyag 35-40%-a a büntető igazságszolgáltatás területéhez kapcsolódjék. A közérdekű munka végrehajtását felügyelő szakemberek felkészítését belső továbbképzésekkel lehet biztosítani, a szak-szociális munkási képesítést tőlük nem célszerű megkívánni.

Nem szükséges természetesen ez a kvalifikáció a technikai/szervezési lebonyolítást végző, vagy abban közreműködő személyek számára sem, de belső képzéssel az ismereteik növelendők.

Jegyzetek

1. Sack, F.: Közeledések és konfliktusok az elméleti és metodológiai nézőpontokban
A társadalmi-politikai változások és a bűnözés. Válogatás a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásaiból.
Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1993.
2. Sajó, A.: Remarks about present criminality and social reactions to criminality.
In: Criminal Policy and the Rule of Law - Studies in Criminal Law and Criminology Hungary 1988-1991. Ed.: Bárd, K. Hungarian Society for Criminology. Budapest, 1992.
3. Gönczöl, K.: A bűnözés társadalmi összefüggései
Társadalmi Szemle 1993/3.sz.
4. Lévai, M.: Társadalmi-politikai változások és a bűnözés; állami és társadalmi reagálás a növekvő bűnözésre. In: A társadalmi-politikai változások és a bűnözés. Válogatás a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásai-ból.
Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1993.
5. Palánkai Tiborné: Hogyan büntessünk a jogállamban, avagy hogyan váltható "apróbb pénzre" a büntetőjogi paradigmaváltás?
In: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet Angliában és Walesben.
Kriminológiai Közlemények 42.k.
Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1991.
6. Interjú Fábrián Jánossal, a legfőbb ügyész helyettesével.
Népszabadság, 1995. január 4.
7. Vavró I.: Az ítélezési gyakorlat alakulása 1990-1992. között.
In: Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés

a család évében. A Kriminológiai Közlemények különkiadása.

Magyar Kriminológiai Társaság és az MKT Tiszántúli Regionális Szervezete és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőrfőkapitányság kiadványa. Budapest-Szolnok. 1995.

8. Sack, F.: id.mű
9. Sherman, L.W.: Kriminológia és kriminalizálás: dac és a büntető szankcionálás tudománya. "A társadalmi-politikai változások és a bűnözés - a 21. század kihívása". Válogatás a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásaiából. Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1994.
10. Nagy, F.: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1986.
11. Hasonló elnevezésű jogintézmény szerepel a jövedelempótló támogatásban részesülő személyeknél. A fogalmak keveredésének elkerülése érdekében valamelyiket mindenképpen változtatni szükséges.

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

A BŰNÖZÉS ÁRA

- Vavró István: A bűnözés ára (Módszertani problémák és tézisek)..... 4.

TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS ÉS BŰNÖZÉS

- Korinek László: A tömegtájékoztatás és a bűnözés kapcsolata 19.

A REGIONÁLIS BŰNMEGELŐZÉS LEHETŐSÉGEI ÉS A MAGYARORSZÁGON ALKALMAZHATÓ MEGOLDÁSOK

- Pusztai László: A regionális bűnmegelőzés lehetőségei és a Magyarországon alkalmazható megoldások 30.

A BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS ÉS AZ EGYÉB SZABADSÁGELVONÁSOK GYAKORLATA MAGYARORSZÁGON - AZ EURÓPA TANÁCS KÍNZÁS ELLENES BIZOTTSÁGÁNAK VIZSGÁLATA TÜKRÉBEN

- Összefoglaló tájékoztató az Európa Tanács Kínzás Ellenes Bizottsága jelentéséről 50.
- Tari Ferenc: A CPT látogatás tapasztalatai 54.
- Kövér Ágnes: A szabadságvesztés büntetés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról 68.

M E L L É K L E T E K

- A hazai kriminológiai kutatások értékelése
Az MKT Igazgató Tanácsa által kiküldött bizottság jelentése 75.

- Kecskeméti Károly: A halálbüntetés eltörlésének ügye az országgyűlésen. Szemere Bertalan 1843. augusztus 19-i beszéde 84.

- Kerezsi Klára: Konceptió a Büntető Törvénykönyv szankciórendszerének átalakításához, különös tekintettel a hazai pártfogó szolgálat működésére 105.